

УДК 346.21:620.91:658.11(477)

В.Е. Голенко,

аспірантка Інституту економіко-правових досліджень
Національної академії наук України

ПРАВОВИЙ ВИМІР ВІТРОЕНЕРГЕТИКИ ЯК ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню правового виміру, зосередженого на правовому статусі виробників електричної енергії з енергії вітру, у якості невід'ємної базової передумови сприйняття вітроенергетики як галузі, що складає тенденцію розвитку сфери відновлюваних джерел енергії.

Ключові слова: сфера відновлюваних джерел енергії, вітроенергетика, виробники електричної енергії, правовий вимір, правове забезпечення, правовий статус, рівні правового статусу, енергетична безпека.

Постановка проблеми. Серед існуючого переліку відновлюваних джерел енергії, закріпленого у ст. 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» [1], особливої уваги заслуговує перспективна та продуктивна вітрова енергія. Як і всі вказані, вітрове джерело формує деяку особливу галузь енергетики, яка оперує відповідними суб'єктами, об'єктами, нормативною базою. Саме вітроенергетика покликана більшою мірою реалізувати амбіційні цілі сфери відновлюваних джерел енергії. Проте, її сприйняття виключно з технічної, економічної та, перш за все, енергетичної сторін позбавляє останню можливості втілення вищезазначених намірів. Адже, відсутність чіткого правового забезпечення, яке є базовою й, отже, невід'ємною частиною будь-якої галузі господарювання, спростовує її дієвість.

Тому **метою** даної статті є визначення правового виміру вітроенергетики як тенденції розвитку сфери відновлюваних джерел енергії.

Аналіз останніх досліджень.

Говорячи про вітроенергетику, як про провідну на сьогодні галузь відновлюваної енергетики, слід відзначити, що її дослідженням займалися та займаються вчені економісти, енергетики, техніки, метеорологи, серед яких є закордонні та вітчизняні представники, а саме: В. Сміл, М. Дебайт, Р. Вільямсон, К.Л. Арчер, М.З. Джекобсон, О.О. Прутська, П.П. Безруких, А.Є. Копилов. Що ж стосується існуючих досліджень вітроенергетики у правовій площині, то їх дуже небагато й усі вони спрямовані переважно на вирішення екологічних та загальних проблем правового регулювання. До вчених, які мають доробки з цих питань відносяться: В.Г. Ніколаєв, Г.Д. Алісон, В.М. Завгородня, Ю.В. Ващенко.

Викладення основного матеріалу.

Перевагами вітроенергетики, як високо потенційної галузі сфери відновлюваних джерел енергії, є порівняно низька вартість встановленої потужності (від 1200 до 1700 євро на 1 кВт),

у 3,5 разів менші ніж для традиційної енергетики терміни будівництва об'єктів та окупності, високий ступінь екологічної чистоти. Крім цього, Україна має один із кращих в Європі вітровий потенціал (виробництво вітрової електроенергії можливо практично на 50% території країни), що включає регіони з значним споживанням електроенергії [2, с. 18]. Про це свідчить той факт, що за даними Всесвітньої вітроенергетичної асоціації серед країн Співдружності Незалежних Держав Україна стала лідером, досягнувши на кінець 2012 року 276 МВт вітроенергетичної потужності, що відповідає 83% зростання [3, с. 19].

У контексті вищевказаного, слід відзначити, що енергія вітру оцінюється у 175-219 тис. ТВт·ч у рік, при цьому потужність, яка їм розвивається, досягає $(20-25) \cdot 10$ кВт. Це приблизно у 2,7 рази більше сумарної витрати енергії на планеті, проте корисно може бути використано тільки 5% цієї енергії [4, с. 179]. Наведене пов'язано з тим, що, відповідно до наукових доробок, вітри є похідними від сонячної енергії, в силу чого більшість їх розсіюється в щільних шарах атмосфери, а до землі надходить тільки частина, яка може бути сприйнята вітровими об'єктами. Крім цього, постає проблема енергетичного потенціалу вітру, який знижується зі збільшенням потужності вітрової установки, від якого залежить кількість виробленої електроенергії. Так, чим більше потужність малої кількості вітрових генеруючих установок, тим більше одноразово виробленої електричної енергії, проте менше залишковий енергетичний потенціал вітру. Чим менше потужність великої кількості вітрових генеруючих установок, тим більше одноразово виробленої електричної енергії, раціональніше використання потенціалу вітру без зменшення його щільності, проте

великі територіальні витрати. Та, врешті-решт, чим менше вітрових генеруючих установок різної потужності, тим більше потенціал вітру, проте дуже мало електричної енергії.

Таким чином, виходячи з вищевказаного, треба констатувати, що перетворення кінетичної енергії вітру за допомогою вітрових генеруючих установок, як і своєрідне вироблення електроенергії з інших відновлюваних джерел, може внести вагомий вклад у загальносвітову систему енергозабезпечення, проте це не може стати єдиним виробництвом електричної енергії. Адже, перетворення енергії відновлюваних джерел на електричну має «природні» та супровідні обмеження, пов'язані з властивостями того чи іншого ресурсу. У випадку з енергією вітру — це змінний потенціал, щільність вітру; потужність вітрової установки; обмеженість відповідного цільового земельного ресурсу. Все це унеможливорює завелике загальне енергозабезпечення тільки за рахунок електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, якої, вочевидь, недостатньо. Отже, мова йде безпосередньо про: енергозбереження — відносно обмежених традиційних джерел енергії; енергоефективність — стосовно доцільного використання як традиційних джерел енергії, так і відновлюваних; та енергетичну безпеку — щодо відповідного забезпечення, бажано екологічною електричною енергією на тлі балансуєчого співіснування традиційних та відновлюваних джерел енергії, що є запорукою сталого розвитку.

У даному контексті слід визначити, що науковці різних сфер знання солідарні в тому, що вітроенергетика, як така, — це, насамперед, галузь світової енергетики, яка втілює виробництво електричної енергії з енергії вітру. Зокрема, В.Г. Ніколаєв зазна-

чає, що: «Сегодня ветроэнергетика является динамично развивающейся, высокотехнологичной, энергетически и экономически эффективной крупномасштабной энергетической отраслью, позволившей существенно диверсифицировать традиционную структуру энергоснабжения во многих странах мира» [5, с. 87]. Ця позиція сприйнята та підтримана такими міждержавними об'єднаннями, як: Співдружність Незалежних Держав (далі — СНД) та Європейський Союз (далі — ЄС); міжнародними організаціями, як: Організація Об'єднаних Націй (далі — ООН), Міжнародне агентство з відновлюваної енергетики (IRENA); організаціями, як: Всесвітня вітроенергетична асоціація (WWA), Європейська вітроенергетична асоціація (EWEA), Всесвітня енергетична рада (WEC) та Міжнародне енергетичне агентство (IEA). Все це свідчить про тенденцію повномасштабного розвитку вітроенергетики та її закріплення у світовому енергетичному секторі. Враховуючи зазначене та беручи до уваги невизначеність вітроенергетики в Україні, було б доцільним окреслити її як енергетичну галузь сфери відновлюваних джерел енергії.

Відповідно до цього постає питання «політичної волі», що, на думку деяких науковців, зокрема П.П. Безруких, є достатньою гарантією становлення відновлюваних джерел енергії, а саме вітроенергетики. Так, вчений задається питанням: «Зачем вообще законодательно поддерживать возобновляемые источники энергии, если это уже и так «экономически эффективно»?» [6, с. 911]. Стосовно України, мова в даному випадку, йде про Протокол про її приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [7] та Закон про ратифікацію цього Протоколу, відповідно до якого

з 1 лютого 2011 року країна є членом Енергетичного Співтовариства [8]. Виходячи з цього, «політична воля» держави окреслюється у Директиві 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 року [9] — сприяти використанню енергії відновлюваних джерел, та, у завершення, закріплюється в Енергетичній стратегії України до 2030 року (далі — Енергетична стратегія) [10] та супровідному Національному плані дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року (далі — Національний план) [11].

Враховуючи вищезазначене, слід констатувати, що наведена «політична воля» України щодо прагнення розвитку сфери відновлюваних джерел енергії, яка позначена Енергетичною стратегією та Національним планом, не є та не може бути достатнім забезпеченням її сталого розвитку, у тому числі вітроенергетики. Це доводить практичний досвід — невиправданість та недостатність інвестування галузі, через невідповідне нормативно-правове забезпечення. У результаті чого виникає більше питань, ніж відповідей, що спричиняє недоцільність господарської діяльності щодо вироблення електричної енергії з енергії вітру. Адже, оскільки відновлювані джерела енергії сьогодні ще не є достатньо конкурентоспроможними, інвестиційні рішення суттєвою мірою залежать від державної підтримки, а саме — правового її забезпечення.

Отже, недостатня увага з боку держави до розвитку галузі вітроенергетики, яка має прояв у невідповідній оформленості існуючих нормативно-правових актів, зумовлених цим проблемами з їхнім тлумаченням, загрози пізніших коректур, а також у відсутності нових необхідних нормативно-правових актів, пов'язаних з цим невизначеностями та неурегульованостями, й, у результаті, невідповідне

державне стимулювання, перш за все виробників, призводить до «згасання» інвестиційних зусиль щодо даної галузі в країні. Так, за показником «Ведення бізнесу» Україна знаходиться нижче середнього рівня, а, насамперед, у категоріях «Сплата податків», «Будівельні дозволи» — посідає останні місця [12]. Таким чином, фактичний розвиток відновлюваних джерел енергії, зокрема вітроенергетики, обумовлюється динамікою інвестицій. Тобто, вирішення проблеми правової надійності державної підтримки збільшує довіру інвесторів до обов'язково прийнятих актів та, відповідно, імовірність досягнення цілей розвитку галузі.

Виходячи з вищенаведеного, Енергетична стратегія та Національний план є більшою мірою первинною ланкою національної енергетичної політики будь якої країни, зокрема України, а тому постають політичними документами, які регулюють основні напрями й засади розвитку комплексу відновлюваних джерел енергії, у тому числі й вітроенергетики, та мають відображатись й втілюватись у нормативно-правових актах, а останні — у правових нормах.

У контексті вищезазначеного слід встановити, що першочергове значення набувають саме виробники електричної енергії з енергії вітру, адже, тільки за умови їх відповідного правового забезпечення надається можливим здійснення відповідної господарської діяльності, яка є основою вітроенергетики, й, відповідно, розвиток всієї галузі, сфери відновлюваних джерел енергії та енергетичної системи в цілому, адже переваги вітрового джерела важко переоцінити. Отже, мова йде безпосередньо про правовий статус виробників електроенергії з енергії вітру.

Правовий статус є загальнотеоретичним поняттям, тому його зміст є ідентичним у всіх сферах та пра-

вових системах різних країн. Отже, він стосується, перш за все, сутності виробників електроенергії та їх розмежування з іншими суб'єктами в цій галузі, нормативно-правової основи існування виробників електроенергії, їх прав та обов'язків, майнової складової, дозвільної системи створення, діяльності та припинення, особливостей управління та відповідальності.

Однак, варто зазначити, що сьогодні є очевидною проблема невизначеності й недосконалості правового статусу виробників електроенергії з енергії вітру в більшості країн, у тому числі й в Україні, про що свідчить невеликий рівень інвестування та розвитку галузі. Про це під час прес-брифінгу в Українському кризовому медіа-центрі заявив і Матс Лյондін, партнер та член виконавчої ради Віндкрафт Україна. За його словами, кілька років тому іноземні компанії спробували увійти на український ринок цього виду енергетики, адже Україна має великий потенціал, значну кількість місць для встановлення об'єктів вітряної енергетики. Однак, серед основних ризиків для інвесторів він назвав невпевненість у тому, що витрати будуть покриватися, вказуючи таким чином на проблему правової ненадійності. Остання, за словами Андрія Конеченкова — голови правління Української вітроенергетичної асоціації, підтверджується порушеннями законодавства з боку регулятора, небажанням Кабінету Міністрів України підтримувати відновлювану електроенергетику, зокрема вітроенергетику, що суперечить домовленостям з ЄС [13].

Отже, слід встановити, що правовий статус, попри всю свою стабільність, формується згідно до норми права, яка, у свою чергу, має подекуди змінний характер й спричиняє деякі структурні перетворення змісту правового

статусу, що особливо застосовне щодо виробників електроенергії з енергії вітру. Річ йде, насамперед, про імперативні та диспозитивні норми права, які створюють відповідні «рівні правового статусу». Тобто, якщо початковою нормативно-правовою базою формування правового статусу зазвичай постає імперативна, то з практичним втіленням та переглядом останньої відбувається перехід до диспозитивної нормативно-правової бази, а за умови вже нових змін здійснюється лише вдосконалення існуючої. У зв'язку з цим, у структурі правового статусу може виникати складова розсуду.

Таким чином, за необхідне вважається введення трирівневої системи правового статусу виробників електроенергії з енергії вітру: 1-й рівень — імперативний, 2-й — диспозитивний, 3-й — вдосконалий. Це дозволить встановити ступінь сформованості нормативно-правової бази виробників електроенергії з енергії вітру, масштаб функціонування останніх і рівень розвитку галузі в цілому. Враховуючи зазначене, правильним є рух від 1-го до 3-го рівня, при цьому основним та достатнім вважається саме 2-й рівень, адже вдосконалення 3-го рівня сприймаються тільки як наступні додатки. Отже, запорукою відповідного розвитку галузі вітроенергетики є закріплення достатнього та ефективного правового статусу виробників електроенергії з енергії вітру.

Висновки. Виходячи з вищенаведеного, слід встановити, що вітроенергетика, в обґрунтування власного визначення в якості тенденції розвитку сфери відновлюваних джерел енергії передбачає балансує співіснування традиційних та відновлюваних джерел енергії, що безпосередньо зумовлює енергетичну безпеку держави, зокрема України. Проте, відсутність визначення невід'ємного правового виміру зазначеної галузі становить загрозу не тільки її функціонування, а й існування як такої. Зокрема, мова йде про невизначеність її, отже, недосконалість правового статусу щодо виробників електричної енергії з енергії вітру. Адже, тільки за умови достатнього правового забезпечення останніх надається можливим здійснення відповідної господарської діяльності, яка є основою вітроенергетики. Таким чином, існує нагальна необхідність у детальному вивченні існуючої та формуванні нової доцільної моделі правового статусу виробників електроенергії з енергії вітру. За основу цього має бути узята запропонована трирівнева система правового статусу останніх, яка передбачає рух від 1-го імперативного до 2-го диспозитивного рівня, та наступний результат порівняльного аналізу з відповідними моделями правового статусу виробників електроенергії з енергії вітру зарубіжних країн, перш за все, у світлі євроінтеграції, країн ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 р. № 555-IV (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 24. — Ст. 155.
2. Шевцов А.І., Бараннік В.О., Земляний М.Г., Рязова Т.В. Основні питання політики розвитку електроенергетичної галузі України: Аналітична доповідь // Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень у м. Дніпропетровську. — Дніпропетровськ, 2011. — 89 с.
3. World Wind Energy Report 2012 / World Wind Energy Association WWEA. — Germany, 2013. — 29 p.

4. Алханов А.Б. Возобновляемая энергетика. — 2-е изд. перераб. и доп. — М.: ФИЗМАТЛИТ, 2012. — 256 с.
5. Николаев В.Г., Ганага С.В., Перминов Э.М. Состояние и перспективы развития мировой и отечественной ветроэнергетики. Часть 1. Мировая ветроэнергетика. — М.: НТФ «Энергопрогресс», 2012. — 124 с.
6. Лахно П.Г., Зеккер Ф.Ю. Энергетическое право России и Германии: сравнительно-правовое исследование. — М.: Издательская группа «Юрист», 2011. — 1075 с.
7. Про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства: Протокол від 24 вересня 2010 р. № 994_a27 // Офіційний вісник України. — 2011. — № 32 / № 1. — Ст. 1/1369.
8. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства: Закон України від 15 грудня 2010 р. № 2787-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 24. — Ст. 170.
9. Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC (Text with EEA relevance) // Official Journal of the European Union. — 2009. — L 140. — P. 16-62.
10. Енергетична стратегія України на період до 2030 р.: Стратегія від 24 липня 2013 р. № п0002120-13 // Офіційний портал Верховної Ради України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/p0002120-13/page3#n3>.
11. Про Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 902-р // Офіційний вісник України. — 2014. — № 81. — Ст. 2298.
12. «Doing Business in Ukraine», Doing Business. — The World Bank Group, 2010.
13. Вітроенергетика потенційно могла б генерувати 15% від усього виробництва електроенергії в Україні: Київ 28 квітня 2015 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/23585-vitroenergetika>.

Голенко В.Э.

Правовое измерение ветроэнергетики как тенденции развития сферы возобновляемых источников энергии.

Аннотация. Статья посвящена исследованию правового измерения, сосредоточенного на правовом статусе производителей электрической энергии из энергии ветра, в качестве неотъемлемой базовой предпосылки восприятия ветроэнергетики как отрасли, которая составляет тенденцию развития сферы возобновляемых источников энергии.

Ключевые слова: сфера возобновляемых источников энергии, ветроэнергетика, производители электрической энергии, правовое измерение, правовое обеспечение, правовой статус, уровни правового статуса, энергетическая безопасность.

V. Golenko

The legal measuring of wind energy as a development tendency of the sphere of renewable energy sources.

Summary. In the article it is researched the legal measuring of wind energy, which concentrates on the legal status of producers of electric energy from wind energy, as integral and base premise of wind energy perception as the industry, which is a development tendency of the sphere of renewable energy sources.

Keywords: sphere of renewable energy sources, wind energy, producers of electric energy, legal measuring, legal ensuring, legal status, levels of the legal status, energy-safety.